

udvist overordentlig stor forsigtighed, al den stund den samlede detailhandels omsætning vel nu udgør mindst 10 milliarder kr. årligt, eller at have tænkt sig at arbejde med meget omfattende »frilister«. Ministerens svenske kollega synes iøvrigt ikke at være blevet mere påvirket af den omstændighed, at resultaterne af udskrivningen af en almindelig omsætningsafgift i årene 1941—46 ikke var helt tilfredsstillende, end at han i 1952 overdrog det til en kreds af sagkyndige at iværksætte en omfattende undersøgelse af den indirekte beskatnings gennemførelse, betydning og virkninger og som led heri udtale sig om, hvorvidt en eventuel forøgelse af denne del af beskatningen bør »taga formen av en mera generell skatt« eller ske ved en udvidelse »till vissa varegrupper« og i forbindelse dermed en forhøjelse af nogle af de nu opkrævede forbrugsafgifter.

Trods de i sin tid fremsatte indvendinger synes der således i Sverige påny at være interesse for de finansielle muligheder, som anvendelsen af en almindelig omsætningsafgift rummer. Medvirkende hertil har muligvis været påvisningen for en halv snes år siden af, at omsætningskatten (med tilhørende »lyxskatt« på visse kostbarere varer udenfor nødvendighedsvarernes rammer) ikke belastede skatteydere med indtægter på indtil 10.000 kr. særlig stærkt, idet skatteudgiften kun androg højst 2,3 pct. Ganske vist var beskatningen, når indtægterne oversteg det nævnte niveau, degressiv (ved en indtægt på 100.000 kr. var skatteprocenten faldet til 0,65), men sammenholdtes skattebeløbene med den øvrige skatteudskrivning, som bragte den samlede ydelse op til 48,3 pct. af indtægter så store som den sidstnævnte, kunne det formentlig forsvares at sige, at dette forhold ikke spillede større rolle (tallene er taget fra en af *Erik Lindahl* og *Mats Lemne* foretagen undersøgelse af »skattetrycket för olika inkomstklasser«, hvis hovedresultater refereres i den i 1945 afgivne udvalgsbetænkning om afskaffelsen af skatten).

Sven Røgind.

EFTERSPØRGSELSANALYSE

Siden Henry Schultz i 1938 udsendte sin monografi »The theory and measurement of demand«, er der sket en betydelig udvikling indenfor økonometrien og de statistiske metoder, der anvendes ved økonometriske undersøgelser, og Schultz' fremstilling er derfor på mange punkter forældet. Herman Wolds økonometriske studie over efterspørgselsanalyse¹⁾ er en værdig afløser af Schultz' arbejde; ikke alene samler den i en systematisk indarbejdet form de fleste relevante bidrag, der er fremkommet indenfor den teoretiske del af området op til udgivelsesåret 1952, men den giver tillige på mange punkter en fordybelse og udvikling af teori og metoder inspireret af de problemstillinger, der møder den praktisk arbejdende økonometriker. Til illustration af efterspørgselsanalysens praktiske anvendelse indeholder Wolds bog endelig et stort afsnit — udarbejdet sammen med Lars Juréen — om den svenske levnedsmiddelefterspørgsels struktur.

Bogens første del giver et overblik over efterspørgselsanalysens teori og resultater og en let læst fremstilling af de statistiske problemer, der melder sig ved empiriske efterspørgselsanalyser, med særlig vægt på diskussionen om regressionsanalysens anvendelighed, når primær-materialet er økonomiske tidsrækker. Wold er i princippet enig med økonometrikerne omkring Cowles Commission i,

¹⁾ *Demand Analysis, a Study in Econometrics.* By Herman Wold in association with Lars Juréen. Almqvist & Wiksell, Stockholm, John Wiley and Sons, New York, 1952.

udvist overordentlig stor forsigtighed, al den stund den samlede detailhandels omsætning vel nu udgør mindst 10 milliarder kr. årligt, eller at have tænkt sig at arbejde med meget omfattende »frilister«. Ministerens svenske kollega synes iøvrigt ikke at være blevet mere påvirket af den omstændighed, at resultaterne af udskrivningen af en almindelig omsætningsafgift i årene 1941—46 ikke var helt tilfredsstillende, end at han i 1952 overdrog det til en kreds af sagkyndige at iværksætte en omfattende undersøgelse af den indirekte beskatnings gennemførelse, betydning og virkninger og som led heri udtale sig om, hvorvidt en eventuel forøgelse af denne del af beskatningen bør »taga formen av en mera generell skatt« eller ske ved en udvidelse »till vissa varegrupper« og i forbindelse dermed en forhøjelse af nogle af de nu opkrævede forbrugsafgifter.

Trods de i sin tid fremsatte indvendinger synes der således i Sverige påny at være interesse for de finansielle muligheder, som anvendelsen af en almindelig omsætningsafgift rummer. Medvirkende hertil har muligvis været påvisningen for en halv snes år siden af, at omsætningskatten (med tilhørende »lyxskatt« på visse kostbarere varer udenfor nødvendighedsvarernes rammer) ikke belastede skatteydere med indtægter på indtil 10.000 kr. særlig stærkt, idet skatteudgiften kun androg højst 2,3 pct. Ganske vist var beskatningen, når indtægterne oversteg det nævnte niveau, degressiv (ved en indtægt på 100.000 kr. var skatteprocenten faldet til 0,65), men sammenholdtes skattebeløbene med den øvrige skatteudskrivning, som bragte den samlede ydelse op til 48,3 pct. af indtægter så store som den sidstnævnte, kunne det formentlig forsvares at sige, at dette forhold ikke spillede større rolle (tallene er taget fra en af *Erik Lindahl* og *Mats Lemne* foretagen undersøgelse af »skattetrycket för olika inkomstklasser«, hvis hovedresultater refereres i den i 1945 afgivne udvalgsbetænkning om afskaffelsen af skatten).

Sven Røgind.

EFTERSPØRGSELSANALYSE

Siden Henry Schultz i 1938 udsendte sin monografi »The theory and measurement of demand«, er der sket en betydelig udvikling indenfor økonometrien og de statistiske metoder, der anvendes ved økonometriske undersøgelser, og Schultz' fremstilling er derfor på mange punkter forældet. Herman Wolds økonometriske studie over efterspørgselsanalyse¹⁾ er en værdig afløser af Schultz' arbejde; ikke alene samler den i en systematisk indarbejdet form de fleste relevante bidrag, der er fremkommet indenfor den teoretiske del af området op til udgivelsesåret 1952, men den giver tillige på mange punkter en fordybelse og udvikling af teori og metoder inspireret af de problemstillinger, der møder den praktisk arbejdende økonometriker. Til illustration af efterspørgselsanalysens praktiske anvendelse indeholder Wolds bog endelig et stort afsnit — udarbejdet sammen med Lars Juréen — om den svenske levnedsmiddelefterspørgsels struktur.

Bogens første del giver et overblik over efterspørgselsanalysens teori og resultater og en let læst fremstilling af de statistiske problemer, der melder sig ved empiriske efterspørgselsanalyser, med særlig vægt på diskussionen om regressionsanalysens anvendelighed, når primær-materialet er økonomiske tidsrækker. Wold er i princippet enig med økonometrikerne omkring Cowles Commission i,

¹⁾ *Demand Analysis, a Study in Econometrics.* By Herman Wold in association with Lars Juréen. Almqvist & Wiksell, Stockholm, John Wiley and Sons, New York, 1952.

at økonomiske tidsrækker bør analyseres på grundlag af en model, der er fuldstændig, i den forstand at den indeholder lige så mange (lineære) ligninger, som der er endogene variable, d. v. s. variable, hvis variation i tiden skal forklares. For den partielle efterspørgselsanalyse implicerer dette, at modellen skal omfatte i hvert fald en efterspørgselsrelation og en udbudsrelation. Wold er også indforstået med, at anvendelsen af regressionsanalyse på hver ligning for sig i et sådant system i almindelighed — som påvist af Haavelmo¹⁾ — vil give misvisende (biased) skøn over systemets parametre in casu indkomst- og priselasticiteterne. For at undgå denne misvisning må man anvende mere indirekte statistiske metoder, der bl. a. forudsætter, at alle systemets ligninger benyttes samtidig. Imidlertid argumenterer Wold for, at man principielt kan og bør formulere modellens ligningssystem på en sådan måde, at denne »Haavelmo-bias« ikke optræder ved regressionsanalyse på hver ligning for sig. Et sådant, såkaldt rekursivt, ligningssystem er et specielt tilfælde af det mere almene, fuldstændige ligningssystem, som økonometrikerne omkring Cowles Commission arbejder med, idet ligningerne i et rekursivt system kan ordnes således, at der i den første ligning kun forekommer een endogen variabel, i den næste en ny endogen variabel + evt. den endogene variabel fra første ligning, i den tredje ligning en ny endogen variabel + evt. de to fra de to første ligninger o. s. v. Herudover lægger det rekursive system ingen bånd på den måde, hvorpå systemets øvrige variable — laggede endogene, ulaggede og laggede exogene variable — forekommer i ligningerne. Ligesom i det almene ligningssystem forekommer der i det rekursive system en ulagget tilfældig variabel—disturbance — i hver ligning.

I sin argumentation for anvendelsen af rekursive modeller ved økonometriske analyser, specielt efterspørgselsanalyser, henviser Wold dels til, at den svenske forløbs- eller periodeanalyse, som formuleret af Erik Lindahl og Erik Lundberg, er opstillet i overensstemmelse med det rekursive skema, dels til almene kausal-analytiske betragtninger og endelig viser han et eksempel på, at en simpel model for markedsmekanismen for landbrugsprodukter lader sig formulere i et rekursivt system med 3 ligninger.

På dette grundlag forudsætter Wold gennem hele bogen inclusive den empiriske del, at modellerne for markedsmekanismen er af den rekursive type, og som følge deraf specificerer han for hvert marked kun efterspørgselsrelationen og danner skøn over relationens parametre ved direkte regressionsanalyse på de relevante tidsrækker. De således vundne skøn fortolker Wold som indkomst- og priselasticiteter.

Det er et åbent spørgsmål, om denne enkle fremgangsmåde altid er teoretisk og praktisk berettiget. Ganske vist er der, som nærmere uddybet af Ragnar Bentzel og Bent Hansen²⁾ næppe tvivl om, at fuldstændige modeller for periodeanalyse kan lægges op som rekursive systemer, men det må antages, at de elementærperioder, man i så fald må arbejde med, er væsentligt kortere end de perioder, der svarer til de tilgængelige tidsrækker — ofte årsdata — og desuden indgår der i sådanne modeller ofte variable, der ikke kan observeres. Ved overgangen fra disse teoretiske modeller til praktisk anvendelige modeller kan rekursiviteten gå tabt, og man bør derfor nok være forsigtig med, uden nærmere påvisning at forud-

¹⁾ »The statistical implications of a system of simultaneous equations«. *Econometrica* 11, 1—12, (1943). »The probability approach in econometrics«. *Econometrica* 12, Suppl., 1—118, (1944).

²⁾ »Om simultantitet i ekonomiska modeller«. *Ekonomisk Tidskrift* (Juni 1953).

sætte, at de tilgængelige tidsrækker kan analyseres på baggrund af en rekursiv model.

Endelig må det fremhæves, at den direkte regressionsanalyse på de enkelte ligninger i et rekursivt system forudsætter, at modellens tilfældige variable — »disturbances« eller »forstyrrende faktorer« — er stokastisk uafhængige. Nu er det almindeligt akcepteret, at disse forstyrrende faktorer hver for sig er sammensat af en lang række faktorer, der kan øve indflydelse på de handlingsmønstre, der kommer til udtryk i hver ligning, og det er nærliggende at antage, at adskillige af disse uspecificerede faktorer er fælles for flere ligninger, hvilket medfører, at der optræder stokastisk afhængighed mellem de enkelte ligningers forstyrrende faktorer. I så fald må man, for at sikre sig mod misvisende resultater, foretage den nævnte mere indirekte statistiske analyse, der involverer alle modellens ligninger.

Hvis Wold i bogens sidste afsnit undertiden har anvendt inadækvate rekursive forudsætninger — det kan ikke afgøres på det foreliggende grundlag — kan det forklare, at han undertiden har vanskelighed ved at få de beregnede indkomst- og priselasticiteter til at tilfredsstille efterspørgselsteoriens aprioriske relationer. På den anden side må det betones, at eventuelt urigtige rekursive forudsætninger ikke har nogen betydning for de prognoser, Wold og Juréen opstiller for det fremtidige svenske levnedsmiddelforbrug, idet disse prognoser er opstillet under forudsætning af, at de strukturelle relationer og deres parametre er konstante i tiden.

Det er — som nævnt — i bogens første del, at Wold tager stilling til disse og andre metodologiske problemer.

Bogens anden del, der omhandler den økonomiske teori for efterspørgselsanalyse, er en udvikling af den iøvrigt mere udførlige fremstilling, Wold har givet i »A synthesis of pure demand analysis« (Skandinavisk Aktuarietidsskrift, 1943—44). Udgangspunktet er Pareto's nu klassiske forudsætninger om, at den enkelte forbruger handler, som om han havde et konsistent ordnet system af præferencer, der dækker alle mulige mængdekombinationer af forbrugsvarer, og at forbrugeren med given indkomst og priser foretager en samtidig sammenligning mellem alle de budgetalternativer, der kan komme på tale, og derpå vælger den budget sammensætning, der ifølge hans præferencesystem er den mest foretrukne. Fremstillingen er axiomatisk opbygget, og de vanskeligere afsnit — som f. eks. udledningen af den vigtige såkaldte integrabilitetsbetingelse for præferencefunktioner — er ledsaget af diagrammer, der letter tilegnelsen.

På grundlag af teorien for præferencefelter udledes den enkelte forbrugers efterspørgselsfunktioner og deres egenskaber (Slutsky-relationen¹), de velkendte relationer mellem en efterspørgselsfunktionens elasticiteter o. s. v. Selve den matematiske form på efterspørgselsfunktionerne kan ikke deduceres udfra så almene forudsætninger, men Wold diskuterer forskellige hypoteser, bl. a. hypotesen om, at alle efterspørgselsfunktioner har konstante indkomst-, pris- og krydselasticiteter. Denne hypotese er, som Wold bemærker, inkonsistent, med mindre alle elasticiteter har værdien 1, men hypotesen kan dog, selvom denne betingelse ikke er opfyldt, anvendes i et begrænset variationsområde for de variable, hvilket er betryggende i betragtning af, at denne hypotese eller specifikation er den mest anvendte i bogens empiriske del.

¹) Slutsky-relationen kan - jfr. Wold p. 112 - skrives på formen:

$$p_j q_j \left[e_{jk} - \frac{p_k q_k}{I} E_j \right] = p_k q_k \left[e_{kj} - \frac{p_j q_j}{I} E_k \right]$$

I afsnittet om »Markedsefterspørgsel« gennemgår Wold forskellige måder, hvorpå markedsefterspørgselen kan opbygges på grundlag af de individuelle efterspørgselsfunktioner.

Af særlig interesse er understregningen af, at man ved summation af de enkelte konsumenters efterspørgselsfunktioner får en markedsefterspørgselsfunktion, der kun tilfredsstillende visse af de relationer, som gælder for de individuelle efterspørgselsfunktioner taget for sig. F. eks. er Slutsky-relationen ikke gyldig for markedsefterspørgselsfunktionen, med mindre alle konsumenter har samme efterspørgselsfunktion og samme indkomst. I betragtning heraf forstår man ikke helt, med hvilken berettigelse Wold i den empiriske del om markedsefterspørgselen anvender Slutsky-relationen som »test« på de ved regressionsanalysen beregnede elasticitetens indbyrdes overensstemmelse (se f. eks. p. 300).

Iøvrigt diskuterer Wold i dette afsnit bl. a., hvilke indvirkninger det vil få på den samlede markedsefterspørgsel, at der foruden det exakte præferencesystem indgår tilfældige elementer i de enkelte forbrugeres valg af budgetsammensætning. Under forudsætning af, at de tilfældige komponenter varierer uafhængigt fra individ til individ, fører anvendelse af de store tals lov til det resultat, at man kan se bort fra disse forstyrrende faktorer, når man danner markedsefterspørgselen ved summation over de mange enkelte individer.

I bogens tredje del gennemgår Wold de områder af teorien for stationære stokastiske processer, der er nødvendige for forståelsen og anvendelsen af den i 4. del omhandlede udvidelse af den klassiske regressionsanalyses område. Da afsnittet fortrinsvis har dette formål, kan man ikke bebrejde Wold, at han ikke har gennemgået de mange anvendelser, som teorien for stationære og mere almene stokastiske processer i de senere år har fået indenfor specielle områder i økonomisk teori.

Bogens fjerde del omhandler regressionsanalysens teori og metoder og giver først en fremstilling af den flerdimensionale lineære regressionsanalyse og dens tillem্পning ved analyse af tidsrækker under den klassiske forudsætning, at successive fejlede er stokastisk uafhængige.

Som påvist bl. a. af D. Cochrane og G. H. Orcutt¹⁾ ved en systematisk gennemgang af en række økonomiske undersøgelser viser den tilfældigt varierende komponent (residualen) i empiriske regressionsanalyser på økonomiske tidsrækker næsten altid tegn på autokorrelation. Wold har gjort samme erfaring ved sine og Jurén's regressionsanalyser med svenske tidsrækker, og på denne baggrund undersøger han, hvilke resultater man vil komme til ved at anvende den traditionelle regressionsanalyse, når de residualer, hvis kvadratsum minimeres, er autokorrelerede.

For at kunne analysere dette problem, er det nødvendigt at specificere en række forudsætninger om den måde, hvorpå de i analysen indgående tidsrækker dannes; den vigtigste af de forudsætninger, Wold opstiller, går ud på, at residualerne

hvor q_j og q_k er efterspurgt mængde af j -te og k -te vare, p_j og p_k de tilsvarende priser, I forbrugers indkomst, E_j og E_k indkomstelasticiteten for j -te og k -te vare og e_{jk} og e_{kj} de tilsvarende indbyrdes krydselasticiteter:

$$e_{jk} = - \frac{\partial q_j p_k}{\partial p_k q_j}, \quad e_{kj} = - \frac{\partial q_k p_j}{\partial p_j q_k}$$

¹⁾ »Application of least-squares regression to relationships containing autocorrelated error terms« (Journal of the American Statistical Association, 1949).

i den teoretiske regressionsligning kan opfattes som en glidende sum af uafhængige, tilfældige komponenter, der hver for sig har middelværdien 0. Denne specifikation dækker flere typer af stationære processer.

Under de af Wold angivne forudsætninger bliver resultatet, at skønnene over regressionskoefficienterne, beregnet på sædvanlig måde, har samme matematiske forventning som de teoretiske regressionskoefficienter, at skønnene er konsistente, men ikke effiente, i den forstand at de har mindst mulig middelfejl. Til gengæld er beregningerne simple i forhold til beregninger, der måtte foretages for at få effiente skøn. Middelfejlen på de beregnede regressionskoefficienter afhænger bl. a. af residualernes sande autokorrelationskoefficienter og af kovarianserne for de tidsrækker, der optræder som uafhængige variable i analysen. For at kunne danne skøn over middelfejlen må man foretage en korrelogramanalyse af residualrækken efter de metoder, der er angivet i bogens tredje del. Principielt kan middelfejlen beregnet efter denne metode være større eller mindre end middelfejlen beregnet efter den klassiske analyses metoder på samme data; men i de mange analyser, Wold og Juréen bringer i den empiriske del af bogen, er den dog altid noget større.

Wold's og Juréen's erfaringer med anvendelse af regressionsanalyse på svenske data går løvrigt ud på, at i jo højere grad en regressionsanalyse forklarer de observerede variationer i forbrugte mængder af en bestemt vare, des mindre udtalt er autokorrelationen i residualrækken. I regelen har det været muligt at tilpasse ganske simple korrelogrammer til residualrækken.

4. del indeholder endelig en værdifuld systematisk gennemgang af de mange problemer, efterspørgselsanalyse møder ved den praktiske anvendelse, dels ved regressionsanalyser på grundlag af indsamlede husholdningsregnskaber, dels ved regressionsanalyser på grundlag af tidsrækker. Ved beregning af indkomst-elasticiteter på grundlag af husholdningsregnskaber må man, som Wold påviser, for at undgå misvisende resultater opdele materialet på ensartede socialgrupper og foretage en separat analyse af deres forbrugsmønstre. Da familierne ikke har samme størrelser og alderssammensætning, er det nødvendigt at omregne familiemedlemmerne til forbrugsenheder, og Wold viser, hvordan man kan kontrollere, at den omregning, man har foretaget, er adækvat. Sammenregningen af de separat beregnede elasticiteter for socialgrupper foretages efter de af Wold angivne formler.

Ved regressionsanalyser på grundlag af tidsrækker står man ofte overfor den vanskelighed, at to eller flere af de tidsrækker, der optræder som uafhængige variable, er indbyrdes stærkt korrelerede, hvilket medfører, at analysen giver ubestemte skøn for nogle af de indgående parametre (elasticiteter). I sådanne situationer indfører Wold et kunstgreb, som han kalder betinget regressionsanalyse, og som går ud på, at man ved beregningerne erstatter en eller flere af de indgående ubekendte parametre med en fast værdi, f. eks. indsætter man for indkomstelasticiteten, E , en værdi bestemt på grundlag af analyse af husholdningsregnskaber, eller også forsøger man sig frem med 3—4 værdier indenfor et plausibelt interval for den eller de ukendte parametre, og på den måde får man præcisere skøn over de øvrige parametre, men naturligvis betinget af de faste værdier, man opererer med ved regressionsanalysen.

Bogens femte og sidste del er, som allerede nævnt, skrevet sammen med Lars Juréen og giver en oversigt over en lang række efterspørgselsanalyser, udført af de to forfattere i årenes løb på grundlag af omfattende svensk materiale, og hovedresultatet kan resumeres derhen, at efterspørgselsrelationerne for de fleste levnedsmiddel-varegrupper udviser en overordentlig stabilitet i tiden, således

at man på dette område har et grundlag for at udføre detaljerede forbrugs-prognoser betinget af alternative forudsætninger om den fremtidige befolknings-, indkomst- og prisudvikling.

Som eksempel på en konkret anvendelse skal omtales det »forecast«, Wold og Juréen har foretaget for perioden 1/9 1949—31/8 1950 — d. v. s. det første år uden rationeringer — idet det for denne periode har været muligt at foretage en sammenligning mellem de beregnede (forecast'ede) tal og de faktiske. Forudsætningerne for beregningerne har været, at kun pris- og indkomstændringer skulle have øvet indflydelse på konsumvanerne siden 1930'erne. Når man husker på, at flere af de levnedsmidler, der indgår i de beregnede forecast, har været rationerede, kunne man meget vel tænke sig, at sådanne indgreb kunne medføre, at en vis træghed ville vise sig over for en tilbagevenden til konsumvanerne før krigen.

Helt bortset fra rationeringens indflydelse må man vente, som anført i bogen, at andre faktorer end pris- og indkomstændringer vil kunne påvirke konsumvanerne. Således er der sket ændringer i indkomstfordelingen i løbet af den betragtede periode, og en stærk bevægelse i befolkningen fra land til by har fundet sted. Også befolkningens aldersfordeling er ændret.

Ser man nu på resultatet af beregningerne i sammenligning med de faktiske tal, således som det fremgår af følgende oversigt, vil man måske forbausnes over den som helhed gode overensstemmelse.

Forbruget pr. indbygger 1949/50 sammenlignet med 1930—39.

	Forskydning i forbruget udtrykt i			
	kg		kg	
	forventet	observeret	forventet	observeret
Mælk og fløde	+17	+ 6	+ 7	+ 2
konsummælk	+ 3	+13	+ 1	+ 6
Smør og margarine	+ 2.2	+ 5.0	+11	+26
smør	+ 0.8	+ 3.0	+ 7	+28
margarine	+ 1.4	+ 2.0	+16	+23
Ost	+ 0.9	+ 0.8	+13	+12
Æg	+ 0.5	(+ 3.4)	+ 6	(+42)
Kød	+ 0.6	+ 1.2	+ 1	+ 3
Kød undt. flæsk	÷ 0.8	÷ 3.1	÷ 3	÷13
flæsk	+ 1.4	+ 4.3	+ 6	+20
Hvede og rugmel	÷ 9.9	÷ 8.8	÷11	÷10
Sukker (raffineret)	+ 5.1	+ 4.6	+12	+11
Kartofler	÷ 9	÷ 8	÷ 7	÷ 6

Hertil må det dog bemærkes, at erfaringerne — og det gælder også her i landet — synes at vise, at disse primære levnedsmidler i alt fald ikke mere, således som eksempelvis visse varige forbrugsgoder, er underlagt stærke ændringer i konsumet bortset fra de som pris- eller indkomstændringerne måtte medføre.

Ser man bort fra æg, hvor tallene i det hele taget er meget usikre, viser smør og margarine de største afvigelser. Dette forklares ved, at da der foruden smør og margarine er andre fedtstoffer, der konsumeres, og da disse har vist en betydelig nedgang fra 1930erne til 1949/50, er forbruget af smør og margarine derfor steget stærkere, end hvad man måtte vente under hensyn til pris- og indkomstudviklingen.

For kød under eet er der god overensstemmelse mellem faktisk udvikling og »forecast«, men der er store forskelle, når man ser på flæsk på den ene side og andet kød på den anden. Forholdet må tilskrives, at der som helhed har været relativ mangel på kød bortset fra flæsk. For danske forhold med relativ stor eksport kendes sådanne tilstande meget vel. Snart er der relativ overflod af flæsk snart af andet kød, men det samlede forbrug er væsentlig mere stabilt.

Som man måtte vente prøver forfatteren at drage visse konklusioner af de foran omtalte resultater og kommer til følgende:

»We have now examined the main discrepancies and agreements for our forecast of consumption in 1949/50. The investigation shows that consumer habits, after release from the restraint of rationing, have *not* returned to the pre-war pattern, but have, on the whole, adjusted themselves to the prices and incomes prevailing since the war. The course of the demand reactions is in line with the demand structure as revealed by the analysis of the inter-war data. The changes in the demand structure that were produced by rationing have, with certain minor exceptions, proved to be of a temporary nature.«

Dette er sikkert rigtigt; men en ting som det havde været værd at fremhæve i denne forbindelse er, at den opgave man har stillet sig har været relativ let. Det hele er jo ikke så forbavsende, når man husker på, hvilke varer man beskæftiger sig med. Dette er ikke en underkendelse af den betydning, man kan tillægge resultatet, men blot en bemærkning om, at når man vælger visse varer, som synes at have ret simpelt forbrugsbillede, er der intet mærkeligt i, at relativt forenklede forudsætninger ogsaa giver et ganske fornuftigt resultat, når man »forecaster«.

Sluttelig skal det betones, at hvis forudsætningerne for »forecast« ikke er simple, kan det formentlig heller ikke forbavse, at de resultater man kommer til afviger endda ret betydeligt fra de faktiske.

Således fremgår det af en meget læseværdig artikel »National Budgets in Western Europe«¹⁾, at de »forecast« af de forskellige relevante størrelser i nationalbudgettet, der er foretaget i England, Holland og de skandinaviske lande, gennemgående afviger mindre fra det foregående års faktiske tal end de senere konstaterede tal.

Kjeld Bjerke

Per Bredsdorff

ENGLANDS ØKONOMI I MELLEMKRIGSTIDEN — LØNUDVIKLINGEN

1. De officielle, engelske nationalregnskabstal går tilbage til 1938. For årene forud for dette år er der fra forskellig side foretaget en række opgørelser af nationalindkomsten og dens enkelte bestanddele. Der er imidlertid ikke gjort noget forsøg på at indordne sådanne opgørelser i et samlet nationalregnskab efter samme linjer og med samme definitioner som dem, der kendes fra de officielle White Papers for årene 1938 og fremefter.

Denne mangel er man nu ved at råde bod på gennem et gigantisk anlagt forskningsarbejde, der redigeres af *Richard Stone* og udgives af »The National Institute of Economic and Social Research in London« og »The Department of Applied Economics in Cambridge«. Med dette arbejde tilstræber man at opføre

¹⁾ Economic Bulletin for Europe, First Quarter, 1953.